

Det svenska detaljhandelsmonopolet för alkoholdrycker

Rapport till Europeiska kommissionen juli 2005

Konkurrensverket juli 2005

Innehåll

1	Konkurrensverkets uppdrag och dess genomförande	3
1.1	Konkurrensverkets uppdrag.....	3
1.2	Uppdragets genomförande	3
1.3	Rapportens disposition.....	4
2	Förundersökningen och åtalet för mutbrott och bestickning	5
2.1	Inledning.....	5
2.2	Förundersökningens innehåll m.m.	5
2.2.1	Ekonomisk utredning	6
2.3	Misstänkta mut- och bestickningsbrott m.m.	7
2.3.1	Lagbestämmelser om mutbrott m.m.	7
2.3.2	Resultatet av förundersökningen	8
2.3.3	Systembolagets inställning.....	16
2.4	Stödköp.....	17
2.4.1	Beskrivning av stödköp	17
2.4.2	Incitament till stödköp.....	17
2.4.3	Resultatet av förundersökningen	18
2.4.4	Systembolagets inställning.....	21
3	Systembolagets åtgärder för att säkerställa ett icke-diskriminerande funktionssätt.....	23
3.1	Åtgärder vidtagna före Systembolagets polisanmälan 2003	23
3.2	Åtgärder vidtagna under förundersökningsperioden 2003-2005.....	24
3.3	Åtgärder vidtagna efter åtal och framåt.....	25
3.4	Leverantörsföreningarnas synpunkter	27
4	Konkurrensverkets kommentarer	29

1 Konkurrensverkets uppdrag och dess genomförande

1.1 Konkurrensverkets uppdrag

I samband med förhandlingarna om svenskt medlemskap i EU behandlades frågan om detaljhandelsmonopolet för alkoholdrycker. Europeiska kommissionen ansåg att alla effekter som är diskriminerande mellan nationella och importerade varor måste avlägsnas. Vid protokollförda samtal mellan företrädare för den svenska regeringen och berörda tjänstegrenar inom kommissionen angavs vissa förutsättningar för att detaljhandelsmonopolet skulle anses fungera icke-diskriminerande. Av mötesprotokollet framgår att med icke-diskriminering avses följande:

- Objektiva inköps- och försäljningsvillkor för alkoholdrycker
- Villkoren ska tillämpas likvärdigt på medborgare och produkter i gemenskapen
- Villkoren ska vara transparenta.

I enlighet med överenskommelsen mellan Europeiska kommissionen och den svenska regeringen ska Konkurrensverket utöva tillsyn över detaljhandelsmonopolet vad gäller dess icke-diskriminerande funktionssätt och rapportera till kommissionen två gånger om året. Konkurrensverket har utfört detta uppdrag sedan 1 januari 1995.

Regeringen har i beslut den 22 december 2004 om regleringsbrev för Konkurrensverket år 2005 (dnr N2004/308/NL m.fl.) preciserat myndighetens uppdrag till att "fortlöpande övervaka att Systembolagets verksamhet bedrivs på ett icke-diskriminerande sätt, i enlighet med de kriterier som överenskommit mellan Sverige och den Europeiska kommissionen".

1.2 Uppdragets genomförande

Konkurrensverket har i sin tidigare rapportering till kommissionen översiktligt redovisat vissa misstänkta förfaranden i form av mutor och bestickning samt s.k. stödköp, som förekommit i anslutning till tillämpningen av Systembolagets sortiments- och inköpsmodell (inköpsmodell), och som kunde antas ha påverkat Systembolagets icke-diskriminerande funktionssätt.¹ Förundersökning av mutbrott och bestickning är nu delvis slutförd och åtal har väckts mot anställda i Systembolaget och vissa leverantörsbolag.²

Konkurrensverkets uppdrag innebär att olika företeelser som har inträffat eller föreligger i Systembolagets verksamhet och som är av betydelse för bedömningen av detaljhandels-

¹ För en beskrivning av några sedan tidigare avslutade utredningar gällande misstänkta oegentligheter i form av bland annat mutbrott och bestickning inom Systembolaget och hos bolagets leverantörer hänvisas till Konkurrensverkets rapport från juli 2004 (avsnitt 3).

² Förundersökningen bedrivs av Åklagarmyndigheten, Riksenheten mot korruption. Konkurrensverket har i tidigare rapporter översiktligt redovisat pågående förundersökning, se bl.a. rapport från juli 2004 (avsnitt 3) respektive december 2004 (avsnitt 3).

monopolets nuvarande och fortsatta icke-diskriminerande funktionssätt redovisas i rapporten. I uppdraget ingår också att redogöra för de åtgärder som har vidtagits eller avser att vidtas av bl.a. Systembolaget för att säkerställa det icke-diskriminerande funktionssättet.

I denna rapport lämnas därför en sammanfattande deskriptiv redogörelse för den pågående straffrättsliga processen avseende mutor och bestickning och de omständigheter som kan antas ha betydelse för analys av detaljhandelsmonopolets icke-diskriminerande funktionssätt. Vidare lämnas en redogörelse för de åtgärder som Systembolaget vidtagit eller avser att vidta för att säkerställa ett sådant funktionssätt. Därtill lämnas en redogörelse för de synpunkter som olika leverantörsföreningar har lämnat över Systembolagets åtgärdsprogram.

Det kan noteras att förundersökning fortfarande pågår mot ytterligare leverantörsbolag. Den förväntas slutföras under september 2005. Fler utredningar mot andra leverantörer kan inte uteslutas. Den första rättegången förväntas tidigast kunna inledas under hösten 2005.

Systembolaget har beretts möjlighet att lämna synpunkter i anslutning till rapporten.

1.3 Rapportens disposition

Rapporten är uppdelad i fyra avsnitt. I det följande avsnittet (avsnitt 2) redovisas vad som framkommer av förundersökningen avseende misstänkta mutbrott, m.m. och förekomsten av s.k. stödköp. I avsnitt 3 redogörs för de åtgärder som Systembolaget vidtagit eller avser att vidta för att motverka korruption och säkerställa bolagets icke-diskriminerande funktionssätt samt inkomna synpunkter från leverantörsföreningar på dessa. Konkurrensverket lämnar i avsnitt 4 en avslutande kommentar över vad som framkommer i rapporten.

2 Förundersökningen och åtalet för mutbrott och bestickning

2.1 Inledning

Inledningsvis lämnas i detta avsnitt en redogörelse för förundersökningens innehåll och bevisning. Därefter redogörs för misstänkta mut- och bestickningsbrott och den information om stödköp som framkommer i förundersökningen. I anslutning härtill redogörs för Systembolagets inställning till de beskrivna företeelserna.

2.2 Förundersökningens innehåll m.m.

Bakgrunden till förundersökningen är den polisanmälan som Systembolaget i januari 2003 gjorde för misstanke om mut- och bestickningsbrott.³

Förundersökningen har nu delvis slutförts och åtal har väckts den 11 februari 2005 mot 77 anställda (butikschefer eller motsvarande) inom Systembolaget för mutbrott och 15 personer knutna till tre leverantörsbolag till Systembolaget för bestickning. I och med att åtal väckts har förundersökningen i de avslutade delarna även offentliggjorts.

Förundersökningen omfattar cirka 5 300 sidor. Med utgångspunkt i ingångsanmälan från Systembolaget och inledande frågor till och svar från Systembolaget innehåller den slutförda delen av förundersökningen en omfattande utredning om misstänkta mutor i form av företeelser såsom kontantöverföringar, resor och bonuserbjudanden etc. till personal på Systembolaget. Förundersökningen innehåller även viss utredning avseende förekomsten av stödköp. Även om inte stödköp i sig utgör någon brottslig handling finns det påståenden om att mutor använts i syfte att möjliggöra genomförande av stödköp.

Under förundersökningen har förhör med ett stort antal berörda personer hållits och muntlig bevisning i form av förhör med de misstänkta personerna m.fl. åberopas till styrkande av överträdelsena. Skriftlig dokumentation i form av kopior av checkar, utdrag ur kontokurranter, fakturor avseende resa och presentkort, erbjudande om bonussystem etc. har samlats och åberopas som bevisning till styrkande av de ekonomiska transaktionerna mellan personer knutna till leverantörsbolagen och Systembolagsanställda. Beslag av skriftlig dokumentation i form av e-post korrespondens, anteckningar etc. har gjorts hos bl.a. misstänkta personer knutna till leverantörsbolagen och åberopas till styrkande av deras agerande mot butikschefer (eller motsvarande) i Systembolaget.

³ Vissa av de misstankar om otillbörliga förfaranden som förundersökningen omfattar har även varit föremål för prövning i Arbetsdomstolen. AD-målet gällde en arbetsrättslig tvist mellan Systembolaget och sju f.d. butikschefer i bolaget om ogiltigheten av avskedande av butikscheferna som ägde rum i början av år 2003 med anledning av pågående utredningar om oegentligheter i bolaget. AD-målet är dock avslutat genom att parterna inom ramen för rättegången träffade ett förlikningsavtal den 13 maj 2003.

Förundersökningen innehåller även skriftlig dokumentation angående Systembolagets roll och policy rörande kontakter med leverantörer, vilka åberopas som bevisning till styrkande av att de belöningar som lämnats till butikshefer (eller motsvarande) är otillbörliga. Även Systembolagets sortimentsstyrning utgör en del av förundersökningen och åberopas som bevisning till styrkande av att det funnits incitament för leverantörer att lämna belöning till butikshefer (eller motsvarande).

Mot bakgrund av omfattningen av målet har den planerade rättegången delats upp i sex olika processer. Den första processen förväntas tidigast kunna starta under hösten 2005. Resterande processer är planerade att äga rum under hösten 2005 – våren 2006.

Förundersökning pågår fortfarande mot ytterligare några leverantörsbolag, däribland den största leverantören till Systembolaget, statliga V&S Vin & Sprit AB (V&S). Förundersökningsledaren har meddelat att denna utredning förväntas kunna slutföras under september 2005. Ytterligare utredningar mot andra leverantörer kan inte uteslutas.

2.2.1 Ekonomisk utredning

Under förundersökningen har även en omfattande ekonomisk utredning utförts som en del av utredningen kring misstänkta mut- och bestickningsbrott (fortsättningsvis benämnd som "den ekonomiska utredningen"). Utgångspunkten för den ekonomiska utredningen har varit den utredning som Polismyndigheten i Stockholms län bedrivit, där det bl.a. påträffats utbetalningar från olika anställda och delägare hos ett antal leverantörer till ett antal anställda i Systembolagsbutiker. Därutöver hade det upptäckts att en leverantör har överlämnat resecheckar till Systembolagsanställda. Den ekonomiska utredningen har därför inriktats på att granska *dessa företag* samt försäljningsutveckling och modultillhörighet för *vissa av de produkter* som dessa leverantörer säljer:

- En revisor har således haft i uppdrag att granska de berörda leverantörernas bokföring med avseende på omfattningen av och formerna för stödköp, lämnade varuprover, presentkort, vissa betalningar, samt bokföringen av varuprover och resor.⁴
- Revisorn har även haft i uppdrag att belysa de ekonomiska effekterna av att ha fått in artiklar i Systembolagets ordinarie sortiment. Däri har bl.a. ingått att visa exempel på ekonomiska effekter som det innebär att produkter kvalificerar sig i det fasta sortimentet samt företagets metoder och kostnader som kan hänföras till att kvalificera dessa produkter till det fasta sortimentet. För att kunna visa dessa effekter har bokföringen från enskilda leverantörer granskats. Vidare har utdrag från Systembolagets kassaredovisning Megadisc samt försäljnings-, beställnings- och lagerstatistik granskats. Exempel på hur en ökad försäljning av en produkt i vissa butiker kan ge margineffekter på försäljningen över riket åberopas som bevisning till styrkande av att

⁴ Utredningspromemoria avseende leverantör A, Förundersökningsprotokoll avseende leverantör A, Del B; Revisionspromemoria avseende leverantör B, Förundersökningsprotokoll avseende leverantör B, Del B; samt Revisionspromemoria avseende leverantör C, Förundersökningsprotokoll avseende leverantör C, Del B.

det funnits incitament för leverantörer att lämna belöning till butikschef (eller motsvarande).⁵

2.3 Misstänkta mut- och bestickningsbrott m.m.

2.3.1 Lagbestämmelser om mutbrott m.m.

Mutlagstiftningen

Förundersökningen avser, som angetts ovan, misstanke om mutbrott⁶ alternativt grovt mutbrott begångna av ett antal av Systembolagets butikschef(er) (eller motsvarande) respektive misstanke om att ett antal leverantörer gjort sig skyldig till bestickning⁷ av vissa av Systembolagets butikschef(er) (eller motsvarande).

Mutbrott utgör den passiva – mottagande – sidan av korruptionsbrott. Den aktiva sidan utgör bestickning. Syftet med en muta är att mottagaren ska åsidosätta vad som åligger honom i anställningen eller vid uppdraget. Den typiska mutan är en materiell förmån av ekonomisk natur. Varje förmån som normalt sett är av beskaffenhet att kunna utgöra ett verksamt bestickningsmedel faller emellertid inom det straffbara området. Vad som krävs är att förmånen kan sägas utgöra en otillbörlig belöning. Begreppet "otillbörlig" har inte getts någon närmare bestämning, eftersom innebörden skiftar över tiden och från verksamhetsområde till verksamhetsområde. En samlad bedömning ska ske där bl.a. syftet med och värdet av förmånen samt beskaffenheten av mottagarens tjänsteutövning eller uppdrag får vägas in.

Brottsbeskrivningen för bestickning kan sägas utgöra en spegelbild av beskrivningen av den brottsliga gärningen vid mutbrott. Det krävs för ansvar för bestickning inte att gärningen verkligen leder till det resultat som gärningsmannen kan ha åstundat. Begränsningen av straffansvaret ligger i att det ska vara fråga om en "otillbörlig belöning".⁸

Systembolagets policy för leverantörskontakter

Systembolaget har upprättat ett regelverk för butikspersonalens kontakter med leverantörer och deras företrädare.⁹ Enligt policyn utgör märkesneutraliteten och icke-diskrimineringen en viktig del i Systembolagets arbete med att slå vakt om den svenska alkoholpolitiken. I

⁵ Promemoria utvisande ekonomiska effekter för vissa produkter i Systembolagets sortiment, Förundersökningsprotokoll, Allmän del.

⁶ I 20 kap 2 § BrB stadgas följande om mutbrott: "Arbetstagare som, för sig själv eller för annan, tar emot, låter åt sig utlova eller begära muta eller annan otillbörlig belöning för sin tjänsteutövning, döms för *mutbrott* till böter eller fängelse i högst två år. Detsamma skall gälla, om arbetstagaren begått gärningen innan han erhöll anställningen eller efter det han slutat densamma. Är brottet grovt, döms till fängelse lägst sex månader och högst sex år."

⁷ I 17 kap 7 § BrB stadgas följande om bestickning: "Den som till arbetstagare eller annan som avses i 20 kap. 2 § lämnar, utlovar eller erbjuder, för denne själv eller för annan, muta eller annan otillbörlig belöning för tjänsteutövning, döms för *bestickning* till böter eller fängelse i högst två år. Är brottet grovt, döms till fängelse, lägst sex månader och högst sex år."

⁸ Se bl.a. Karnov 2, Svensk lagsamling med kommentarer, 2004/5, s. 2596 och s. 2603.

⁹ Se Systembolagets policy för leverantörskontakter daterad den 23 oktober 1998 (Förundersökningsprotokoll, Allmän del, sidan 132 f i förundersökningens numrering).

policyn anges följande riktlinjer för tillåtna kontakter mellan bolagets anställda och leverantörer:

- a) Av Systembolaget ordnat arrangemang, dit såväl leverantörer som butikspersonal bjuds in.
- b) Av leverantören ordnat arrangemang för varuinformation och annat erfarenhetsutbyte, till vilken en grupp butikschefer (eller ställföreträdare) bjuds in. Sådana träffar ska anmälas till regionkontoret, vars personal ska ges möjlighet att delta.
- c) I förväg överenskomna studiebesök av butikspersonal som besöker en leverantörs anläggning, i samband med sådana studiebesök kan varuprovning och enklare förtäring accepteras. Studiebesök ska anmälas till regionkontoret innan besöket äger rum. Kostnader för resor, arbetstid etc. ska betalas av Systembolaget inom ramen för varje butiks budget.
- d) I förväg anmält studiebesök i Systembolagsbutik av leverantör som önskar visa utländsk affärskontakt hur butiksledet i Sverige fungerar. Sådana besök ska i förväg anmälas till regionkontoret.
- e) Skriftlig information till kontoren accepteras.
- f) Samtal om logistik eller reklamationer. Kontakt i sådana frågor tas normalt av butikschefer. Även leverantören kan i undantagsfall ta sådan kontakt för att säkerställa leverans eller som ett led i sitt kvalitetsarbete. Vid sådana samtal ska ej "insäljning" av produkter eller andra försök att påverka sortiment, lagerhållning, varuexponering eller dylikt förekomma.

I policyn redogörs vidare bl.a. för mutlagstiftningen och klargörs att bolagets anställda ska avvisa försök till otillbörlig påverkan, t.ex. försök att lämna varuprover, reklammaterial, reklamartiklar m.m. Även rabatter, anordnande av resor eller partyn eller andra arrangemang i vilka personalen i egenskap av anställda blir erbjudna att delta är att anse som otillbörligt erbjudande. Det anges vidare att syftet med sådana försök till påverkan från leverantörer är "självfallet att de förväntas leda till ökad försäljning av viss produkt. Detta kan ske genom att produkten omotiverat placeras i butiken på ett sätt som ger extra förmånlig exponering, eller att en viss produkt rekommenderas oftare än vad som eljest skulle vara fallet eller i övrigt är motiverat. I policyn framhålls att angivna ageranden "strider självklart mot kravet på märkesneutralitet och icke-diskriminering."

2.3.2 Resultatet av förundersökningen

Berörda företag, butikschefer m.m.¹⁰

Av förundersökningen framkommer att butikschefer eller deras ställföreträdare i Systembolaget över hela landet finns bland de åtalade. I de flesta fallen misstänks butikscheferna

¹⁰ Avsnittet baseras på Åklagarmyndighetens skrivelse till Stockholms tingsrätt angående stämningsansökningar i Systembolagsärendet 2005-02-11, samt stämningsansökningarna i process 1-6 med ansvarsyrkanden och bevisuppgift.

(eller motsvarande) för att ha tagit emot muta vid ett flertal tillfällen, men från endast en leverantör (45 muttagare). Det är dock också många som misstänks ha tagit emot muta från fler än en leverantör (32 muttagare).

De tre leverantörerna ifråga har under den tidsperiod som åtalet omfattar bedrivit partihandel med alkoholdrycker och är leverantörer till Systembolaget.

Åtalen för mut- respektive bestickningsbrott är korresponderande. Det har i inget fall åtalats för bestickning utan att motsvarande mutbrott åtalats och vice versa.

Det kan noteras att förundersökningsledaren/åklagaren enligt uppgift begränsat åtalen till att endast omfatta mutbrott överstigande ett sammanlagt belopp om ca 3 000 kr.

Åtalade personer i leverantörsbolagen

De tilltalade fördelar sig enligt följande.

<u>Leverantör</u>	<u>Antal tilltalade</u>
Leverantör A	3 tilltalade
Leverantör B	7 tilltalade
Leverantör C	5 tilltalade
Sammanlagt	15 tilltalade

Åtalade personer hos Systembolaget

De 77 tilltalade fördelar sig i förhållande till respektive leverantör enligt följande kombinationer.

Personer som åtalas för tagande av muta från en leverantör:

<u>Leverantörer</u>	<u>Antal Systembolagsanställda</u>
Leverantör A	34 tilltalade
Leverantör B	6 tilltalade
Leverantör C	5 tilltalade
Totalt	45 tilltalade

Personer som åtalas för tagande av muta från två leverantörer:

Leverantörer	Antal Systembolagsanställda
A och B	22 tilltalade
A och C	1 tilltalad
B och C	1 tilltalad
Totalt	24 tilltalade

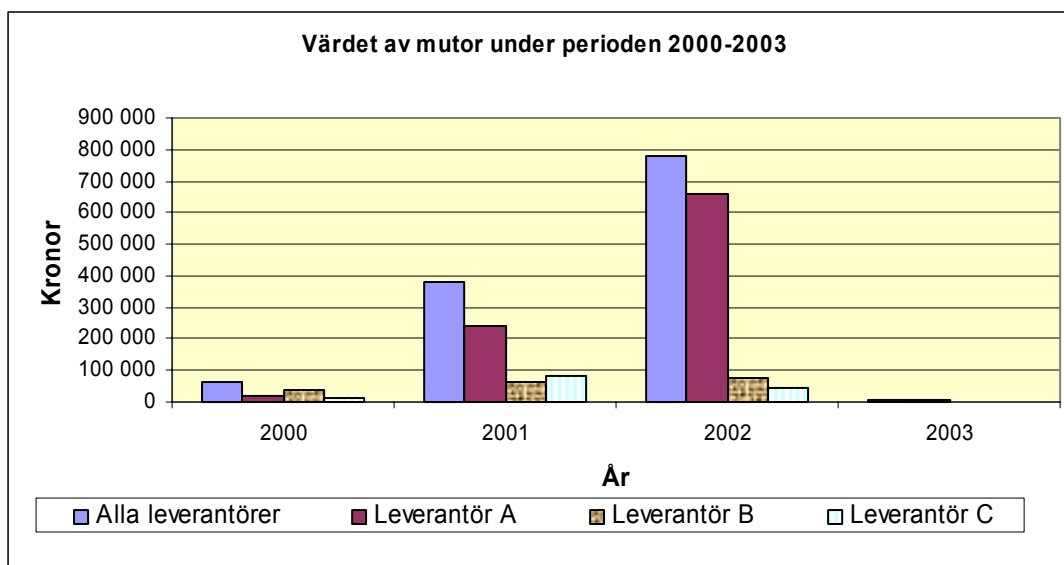
Personer som åtalas för tagande av muta från alla tre leverantörerna:

Leverantörer	Antal Systembolagsanställda
A, B och C	8 tilltalade
Sammanlagt	77 tilltalade

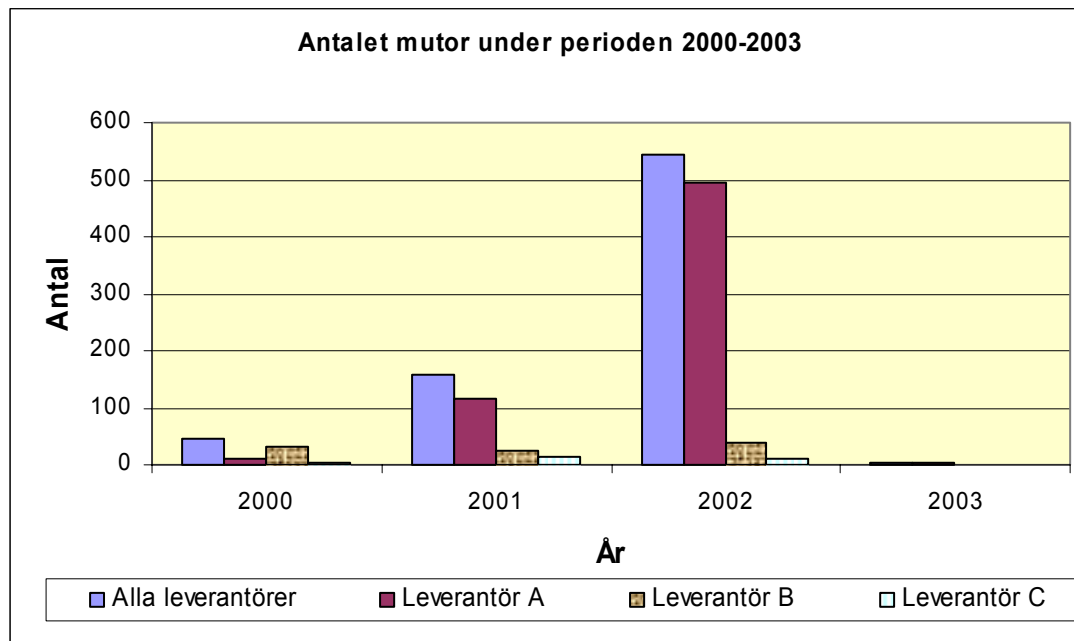
Arten och omfattning av mutor och bestickning

Av förundersökningen framkommer att butikschefer (eller motsvarande) har tagit emot belopp på sammanlagt mellan ca 3 000 kr och ca 135 000 kr i checkar, kontoinbetalningar, resor och presentkort på resor (se vidare nedan). Det sammanlagda beloppet som utbetalats till butikschefer och anställda i Systembolaget uppgår till 1 233 480 kr, där en av leverantörerna ensamt har betalat sammanlagt 922 664 kr. Åtalet omfattar sammanlagt ett stort antal transaktioner (ca 750 stycken).

Omfattningen av mutor i värde och antal under åren 2000-2003 framgår av nedanstående diagram¹¹.

¹¹ Diagrammen baseras på de sammanställningar över betalningar, checkar, resor, samt presentkort som intagits som bilaga till Ansökan om stämning, Process 1, 2 respektive 3, Åtalspunkten Bestickning, 2005-02-11.

Penningtransaktioner

Utredningen visar på ett större antal utbetalningar till olika butikschefer (eller motsvarande) privatkonton från olika leverantörers medarbetares privatkonton eller utställda checkar. Leverantör A har enligt åtalet utbetalat sammanlagt 922 664 kr till 64 butikschefer (eller motsvarande)¹² och leverantör B utbetalat sammanlagt 120 656 kr till 33 butikschefer (eller motsvarande)¹³.

Det kan noteras att av den ekonomiska utredningen i förundersökningen, innefattande bl.a. en granskning av de tre leverantörsbolagens bokföring, och av utredningen i övrigt, har framkommit att åtminstone vissa av ovan angivna penningöverföringar sannolikt har avsett ersättningar för produkter ur leverantörens sortiment som den enskilde butikschefen (eller motsvarande) har köpt från den Systembolagsbutik han förestår. Detta på grund av att man kunnat "matcha" kvittona i leverantörsbolagens bokföring som avser varuprover med de utbetalningar som gjorts till butikscheferna (eller motsvarande). Utbetalningarna som medarbetare/delägare gjort har ersatts av respektive arbetsgivare.¹⁴

I den ekonomiska utredningen anges vidare att det är sannolikt att fler av utbetalningarna kan ha avsett ersättning för varuprover, eftersom betydligt fler utbetalningar har gjorts än påträffade "matchande" kvitton, även om ingen Systembolagsbutik eller butikschef (eller motsvarande) angetts som mottagare i redovisningen.¹⁵ En annan förklaring skulle - enligt

¹² Se bl.a. Ansökan om stämning, Process 1, Åtalspunkten Bestickning, 2005-02-11.

¹³ Se bl.a. Ansökan om stämning, Process 2, Åtalspunkten Bestickning, 2005-02-11.

¹⁴ Promemoria utvisande ekonomiska effekter för vissa produkter i Systembolagets sortiment, Förundersökningsprotokoll, Allmän del, sidan 16 (s. 35 i förundersökningens numrering); Revisionspromemoria avseende leverantör B, Förundersökningsprotokoll avseende leverantör B, Del B, sidan 33 (s. 34 i förundersökningens numrering); samt Utredningspromemoria avseende leverantör A, Förundersökningsprotokoll avseende leverantör A, Del B, sidan 16 (s. 245 i förundersökningens numrering).

¹⁵ Revisionspromemoria avseende leverantör B, Förundersökningsprotokoll avseende leverantör B, Del B, sidan 33 (s. 34 i förundersökningens numrering).

samma utredning - dock kunna vara att i vart fall vissa utbetalningar, som ej har kunnat kopplas till varuprover, avser ersättningar och utbetalningar annat än rena kostnadsersättningar. Det har vidare även påträffats utbetalningar på större belopp från en av leverantörernas medarbetare till olika Systembolagsbutikshefer (eller motsvarande) vilka ej har kunnat knytas till olika ersättningar för varuprover. Den ekonomiska utredningen av bolagets bokföring har ej givit någon ledning till orsaken till dessa utbetalningar.¹⁶

Resor

Leverantör B har enligt åtalet arrangerat och bekostat två resor till Spanien respektive Ungern för besök hos vinproducent för 6 butikshefer (eller motsvarande). Resorna uppgår till ett sammanlagt värde av 49 981 kr.¹⁷

Av utredningen har således framkommit att denne leverantör har bokfört kostnader i samband med resor till Spanien och Ungern. Bolaget har genom sina två anställda säljare bjudit med personer som har varit anställda på Systembolaget som butikshefer (eller motsvarande). Detta har dolts i bokföringen genom falska namn eller att i bokföringen intagits faktura som utvisar dem själva som resenärer på två olika fakturor.¹⁸

Presentkort för resor

Leverantör C har enligt åtalet lämnat presentkort för resor till 15 butikshefer (eller motsvarande) till ett sammanlagt värde av 140 179 kr.¹⁹

Vid granskningen har således påträffats att denne leverantör via en anlitaad marknadskonsult köpt in och distribuerat resecheckar som tillfallit olika personer som varit anställda inom Systembolaget. Kostnaden för dessa inköp har vidarefakturerats av marknadskonsulten till leverantören ifråga, dock under andra benämningar.²⁰

Bonuserbjudande

Leverantör A har enligt åtalet lämnat erbjudande av muta till Systembolagsanställda genom att ha skickat ut personligt bonuserbjudande till företrädesvis butikshefer och genom att ha tagit kontakt med dem och muntligen erbjudit dem bonus för försålda artiklar ur denne leverantörs sortiment.²¹

Varuprover som inte omfattas av åtalet

Av den ekonomiska utredningen framkommer att de granskade leverantörerna har haft relativt omfattande kostnader för varuprover. Varuproverna har bestått av vin och sprit från leverantörernas egna sortiment, som köpts ut från olika Systembolagsbutiker (angående

¹⁶ Utredningspromemoria avseende leverantör A, Förundersökningsprotokoll avseende leverantör A, Del B, sidan 16 (s. 245 i förundersökningens numrering); samt Promemoria utvisande ekonomiska effekter för vissa produkter i Systembolagets sortiment, Förundersökningsprotokoll, Allmän del, sidan 16 (s.35 i förundersökningens numrering).

¹⁷ Se bl.a Ansökan om stämning, Process 2, Åtalspunkten Bestickning, 2005-02-11.

¹⁸ Revisionspromemoria avseende leverantör B, Förundersökningsprotokoll avseende leverantör B, Del B, sidan 33 (s. 34 i förundersökningens numrering).

¹⁹ Se bl.a Ansökan om stämning, Process 3, Åtalspunkten Bestickning, 2005-02-11.

²⁰ Revisionspromemoria avseende leverantör C, Förundersökningsprotokoll avseende leverantör C, Del B, sidan 10 (s. 290 i förundersökningens numrering).

²¹ Se bl.a. Ansökan om stämning, Process 1, Åtalspunkten Bestickning, 2005-02-11.

stödköpsaspekten se närmare nedan avsnitt 2.4). I utredningen dras slutsatsen att personal från Systembolaget ofta varit mottagare av varuproverna (se ovan). Enligt utredningen har dock denna omständighet antingen dolts i bolagens redovisning genom att man helt enkelt undvikit att skriva namn på mottagaren eller att skriva dit oriktiga namn.²² I utredningen dras slutsatsen att orsaken till de felaktiga uppgifterna torde vara att det inte har varit förenligt med Systembolagets policy för leverantörskontakter.²³ Av den ekonomiska utredningen framkommer vidare omständigheter som tyder på att personal på Systembolaget kan ha mottagit fler varuprover än de som omfattas av åtalet. Genom den ekonomiska utredningen kan man emellertid inte med säkerhet fastställa i vilken omfattning som varuprover till personal på Systembolaget har förekommit utöver de fall som omfattas av åtalet. Det kan därför i denna del föreligga ett mindre eller större mörkertal vad gäller den totala omfattningen av varuprover till bolagets anställda.

När det gäller omfattningen av misstänkt korruption inom Systembolaget ska slutligen noteras (som även angetts ovan) att förundersökning fortfarande pågår mot ytterligare ett antal leverantörer, däribland V&S avseende bestickning av Systembolagets personal. Enligt Konkurrensverkets tidigare bedömningar svarar V&S tillsammans med de tre företagen mot vilka förundersökningen avslutats tillsammans för omkring en fjärdedel av Systembolagets totala inköpsvärde.

Syftet med mutorna m.m.

Inledningsvis kan noteras att syftet med en muta eller otillbörlig belöning enligt strafflagstiftningen är att mottagaren ska åsidosätta vad som åligger honom/henne i anställningen. Vid bedömningen av om förmånen kan sägas utgöra en otillbörlig belöning, sker en samlad bedömning där bl.a. syftet med och värdet av förmånen samt beskaffenheten av mottagarens tjänsteutövning vägs in.

Förundersökningen beskriver att butikschefer (eller motsvarande) vid ett stort antal tillfällen mottagit ekonomisk ersättning m.m. av icke ringa belopp från personer knutna till leverantörer (som redovisats ovan). Enligt åklagaren utgör dessa företeelser mutor eller otillbörlig belöning.²⁴ Åklagaren gör härvid gällande, som det får förstås, att vissa personer för leverantörsbolagens räkning lämnat och butikscheferna (eller motsvarande) mottagit belöning (kontantöverföringar, resor m.m.) som *syftat* till att påverka butikscheferna (eller motsvarande) och få dem att medverka till bl.a. stödköp och andra former av gentjänster för att öka försäljningen av deras produkter på olika sätt i strid med bl.a. villkoren för sortimentsstyrningen och inköpsvillkoren, avtalet mellan staten och Systembolaget angående Systembolagets roll, samt Systembolagets policy rörande kontakter med leverantörer.

Det har vidare enligt åklagaren funnits ett starkt incitament och intresse för leverantörerna att påverka butikscheferna (eller motsvarande) och få dem att medverka till bl.a. stödköp och

²² Promemoria utvisande ekonomiska effekter för vissa produkter i Systembolagets sortiment, Förundersökningsprotokoll, Allmän del, sidorna 15-16 (s. 35-36 i förundersökningens numrering).

²³ Revisionspromemoria avseende leverantör B, Förundersökningsprotokoll avseende leverantör B, Del B, sidan 33 (s. 34 i förundersökningens numrering).

²⁴ Se bl.a. Ansökan om stämningar, Process 1-6, Åtalspunkterna Bestickning respektive mutbrott, 2005-02-11.

till att öka försäljningen av deras produkter genom att lämna belöning. Åklagaren hänvisar här bl.a. till Systembolagets sortimentsstrategi och på de ekonomiska effekterna av att få in en produkt i det fasta sortimentet.²⁵

Det kan noteras att i motsats till vad åklagaren gör gällande bestrider de åtalade bestickarna och de flesta butikscheferna (eller motsvarande) att de ekonomiska ersättningarna m.m. har utgjort otillbörlig belöning för försäljning och favorisering av de berörda leverantörernas produkter. Syftet med ersättningarna har av olika skäl varit legitima (se nedan) och transaktionerna har, som det får förstås, enligt deras mening inte syftat till eller inneburit någon påverkan på konkurrensen på marknaden.

Systembolagets uppfattning om bland annat syftet med misstänkta otillbörliga förfaranden redovisas i avsnitt 2.3.3 nedan.

Eventuella effekter av mutorna m.m.

Inom ramen för förundersökningen är inte närmare utrett i varje enskilt fall de effekter som de misstänkta mutorna kan ha haft på försäljningen av de inblandade leverantörernas produkter. Det finns inte heller någon närmare utredning huvudsakligen de butikschef (eller motsvarande) som mottagit otillbörlig ersättning i varje enskilt fall faktiskt också har utfört en gentjänst i form av medverkan till stödköp, bättre hyllplacering m.m. Av förundersökningen kan inte generellt utläsas i vilken mån mutor och bestickning lett till någon försäljningsökning för en produkt och om produkten som ett resultat därav erhållit en förmånligare ställning i sortimentet på bekostnad av andra leverantörers produkter.²⁶

Det kan noteras att förundersökningen innehåller viss begränsad utredning avseende omfattningen av och formerna för stödköp.²⁷ I den ekonomiska utredningen dras slutsatsen att det är troligt att vissa av stödköpen som genomförts har påverkat produkternas möjlighet att kvalificera sig i Systembolagets fasta sortiment och vilka moduler de ska hamna i och att andra leverantörer missgynnats (se vidare nedan avsnitt 2.4.3).²⁸

Av förundersökningen framgår att ett starkt incitament för leverantörer att lämna belöning till en butikschef (eller motsvarande) är de ekonomiska effekterna som följer av en produkts möjlighet att kvalificera sig i det fasta sortimentet.²⁹

²⁵ Se bl.a. Gemensam bevisuppgift för samtliga åtal om bestickning knutna till leverantörerna A, B och C samt motsvarande åtal, Bilaga till Ansökan om stämning, Process 1-6; Gemensam bevisuppgift för åtal om bestickning knutna till leverantör B samt motsvarande åtal om mutbrott, Bilaga till Ansökan om stämning, Process 2,5 och 6; samt Gemensam bevisuppgift för åtal om bestickning knutna till leverantör C, Bilaga till Ansökan om stämning, Process 3 och 6.

²⁶ I fråga om vilka ekonomiska effekter som de misstänkta mut- och bestickningsbrotten medfört kan observeras att denna fråga primärt inte varit föremål för förundersökningen. För ansvar för bestickning krävs nämligen inte att gärningen verkligen leder till det eventuella resultat som gärningsmannen kan ha åsyftat. Det är således tillräckligt att utredningen påvisar att det skall ha varit fråga om en otillbörlig belöning som faller under straffansvaret i bestämmelserna.

²⁷ Enligt åklagaren är stödköp en del av motivbilden till de aktuella mut- och bestickningsbrotten.

²⁸ Promemoria utvisande ekonomiska effekter för vissa produkter i Systembolagets sortiment, Förundersökningsprotokoll, Allmän del, sidan 15 (s.34 i förundersökningens numrering).

²⁹ Se bl.a. Promemoria utvisande ekonomiska effekter för vissa produkter i Systembolagets sortiment, Förundersökningsprotokoll, Allmän del.

Butikshefernas och leverantörsanställdas inställning till mutor m.m.³⁰

De uppgifter som redovisas nedan har lämnats av Systembolagsanställda respektive anställda i leverantörsbolagen vid förhör under förundersökningen. Vad gäller Systembolagets inställning hänvisas till nästa avsnitt.

Endast ett fåtal butikshefer (eller motsvarande) erkänner brott och några kan varken erkänna eller förneka. Flertalet butikshefer (eller motsvarande) förnekar emellertid mutbrott, men vitsordar i allt väsentligt förekomsten av penningtransaktionerna, resorna, resecheckarna etc.

Flertalet butikshefer (eller motsvarande) bestrider således att de har mottagit någon muta eller annan otillbörlig belöning från någon leverantör i form av kontant-/checkutbetalningar, resor, resecheckar etc. och hävdar att det inte har varit fråga om någon belöning för försäljning av leverantörernas produkter.

Butiksheferna (eller motsvarande) har uppgett olika förklaringar till utbetalningarna vilka i vissa fall överensstämmer med leverantörernas förklaringar, t.ex. ersättningar för varuprover i internt utbildningssyfte eller för externa vinprovningar samt lån. Andra förklaringar är t.ex. ersättning för varor som hämtats av restaurangkund eller dylikt, ersättning för gåvor vid bemärkelsedagar, spelvinster, sponsorpengar m.m. En del butikshefer (eller motsvarande) har vidare inte velat kommentera utbetalningarna eller minns eller vet inte vad syftet med utbetalningarna varit.

Resorna har gjorts i studiesyfte och de flesta av butiksheferna (eller motsvarande) uppger att man betalat för sig efter hemkomsten. Vissa butikshefer (eller motsvarande) uppger att mottagandet av resecheckar inte haft någon koppling till misstänkt leverantör eller av andra skäl varit legitima.

Vad gäller bonuserbjudandet, förnekar butiksheferna (eller motsvarande) i huvudsak att de blivit erbjuden bonus för försålda artiklar i leverantörens sortiment i enlighet med den aktuella bonushandlingen. Endast ett fåtal medger att man erhållit ifrågavarande bonuserbudande.

Det kan observeras att samtliga 15 personer knutna till de tre leverantörsbolagen förnekar brott. Man hävdar att man inte har lämnat muta eller otillbörlig belöning till någon Systembolagsanställd för försäljning och favorisering av dess produkter.

Förekomsten av utbetalningar till olika butikshefers (eller motsvarande) privatkonton från olika leverantörers medarbetares privatkonton eller utställda checkar, resor för butikshefer (eller motsvarande) som bekostats av leverantören i fråga, samt resecheckar som tillfallit Systembolagsanställda, vitsordas dock i huvudsak, men leverantörerna anger olika förklaringar till varför dessa inte utgör mutor:

³⁰ Avsnittet baseras på de förhørsutskrifter som ingår i förundersökningen, d.v.s. i de tre Bestickarprotokollen samt de 77 muttagarprotokollen.

Penningtransaktionerna har istället utgjort i deras åsikt ersättningar för legitima varuprover till vinprovningar eller i utbildningssyfte för personalen, lån m.m.

Resorna för butikschefer (eller motsvarande) till Spanien och Ungern, samt resecheckarna, har avsett legitima studieresor.

Vad gäller handlingen avseende bonuserbjudande bestrids skrivelsen inte i och för sig men den har inte varit riktad till butikschefer (eller motsvarande).

Leverantörerna menar sammanfattningsvis att de inte ställt några krav på butikscheferna (eller motsvarande) att utföra någon motprestation åt leverantörerna.

2.3.3 Systembolagets inställning

I frågan om Systembolagets inställning till påstådda mut- och bestickningsbrott och eventuella effekter på konkurrensen på marknaden kan bl.a. följande noteras³¹.

Systembolaget har i sina anmälningar om brottsmisstankar till polismyndigheten i Stockholms län avseende fem butikschefer samt tre leverantörer, samt i målet i AD gällande en arbetsrättslig tvist om ogiltighet av avskedande av 7 f.d. butikschefer utvecklat sin inställning och bl.a. uppgett följande.

Systembolaget hävdar att bolagets egen utredning och förundersökningen bl.a. visar att butikschefer har:

- tillåtit ett antal leverantörer att få varor från beställningssortimentet utplacerade i sin butik på ett sådant sätt att det är uppenbart att varorna placerats för att öka försäljningen av respektive varor.
- lagerfört dessa produkter utan att särskilda beställningar har förekommit.
- beställt oproportionellt stora kvantiteter av varor som ingår i såväl det ordinarie sortimentet som beställningssortimentet och placerat dessa under "nyheter" där endast nyheter får förekomma alternativt placerat dessa på de mest köpvänliga ställena i butiken.
- medverkat till stödköp av varor ur beställningssortimentet och medverkat till fiktiv försäljning av varor ur bl.a. beställningssortimentet.
- tillåtit leverantörer att sätta upp egentillverkade hyllkantsetiketter med smakkarakteristik för produkter i beställningssortimentet.

³¹ Avsnittet baseras på Systembolagets polisanmälan (ingångsanmälan) daterad den 27 januari 2003 om misstanke om mutbrott m.m., samt Systembolagets inlägga till Arbetsdomstolen den 3 juni 2003 i mål angående en arbetsrättslig tvist om ogiltighet av avskedande av 7 f.d. butikschefer.

Systembolaget framhåller särskilt att det är otänkbart att någon butikschef skulle ha medverkat i ovan angivna aktiviteter utan att ha erbjudits eller erhållit ersättning.

Enligt Systembolaget har således butikscheferna i strid med Systembolagets uppdrag, sina egna åtaganden, Systembolagets policyregler, EU:s rättsregler samt anställningsavtalet i sig mottagit ersättning för att på olika sätt gynna vissa leverantörer framför andra. Agerandet har äventyrat detaljhandelsmonopolet och varit till förfång för andra leverantörer än de som gynnats, d.v.s. påverkat konkurrensneutraliteten.

Systembolaget menar vidare att leverantörer i strid med såväl överenskommelse med Systembolaget som allmänna regler om bestickning, sina egna åtaganden, Systembolagets policy samt EU:s rättsregler lämnat ersättning eller sökt påverka personal på Systembolaget för att gynna egna produkter framför andra leverantörers samt kringgå regelverket och därmed få sina egna produkter till försäljning i Systembolagets butiker.

Butikschefernas och leverantörernas agerande har - enligt Systembolaget - inneburit bl.a. att artiklar från beställningssortimentet kommit in i det ordinarie sortimentet på ett felaktigt sätt och till förfång för andra leverantörer. Vissa leverantörers produkter har därför gynnats i förhållande till andra leverantörers produkter.

2.4 Stödköp

2.4.1 Beskrivning av stödköp

Stödköp innebär att en leverantör beställer och köper sina egna produkter. Enligt förundersökningen har det även förekommit att en leverantör sålt och köpt tillbaka sin produkt utan att produkten fysiskt har levererats till Systembolaget. Dessa köp kallas luftstudsar. Det kan vidare konstateras att leverantörer köper sina egna produkter för att kunna distribuera varuprover. En leverantör får inte handla varor från sitt eget lager för egna fester eller olika promotionsåtgärder, utan måste gå via Systembolaget. Dessa köp, s.k. varuprover, påverkar också försäljningsstatistiken. En del av dessa s.k. varuprover har distribuerats till butikschefer (eller motsvarande) på otillbörligt sätt (detta utvecklas närmare under avsnitt 2.3 ovan om mutor). I den mån det är möjligt kan dock även inköp av otillbörliga varuprover räknas som stödköp.

2.4.2 Incitament till stödköp

Systembolagets inköps- och sortimentsstyrningsmodell är närmare beskrivet i Konkurrensverkets rapport från juli 2004. I korthet innebär sortimentsstyrningen att en produkts möjlighet att kvalificera sig i sortimentet är beroende av produktens försäljningsstatistik.

Av den ekonomiska utredningen framgår att betydelsen för en producent eller en leverantör att få in en produkt i Systembolagets fasta sortiment knappast kan överskattas. Finns en

produkt endast med i beställningssortimentet minskar den enskilde leverantörens möjlighet att påverka den enskilde konsumenten betydligt eftersom varan inte exponeras överhuvudtaget. Att utöva påverkan på Systembolaget och dess personal har således varit mycket viktigt för leverantörerna för att kunna nå lönsamma försäljningsvolymmer. När en vara avlistas från det ordinarie sortimentet så faller försäljningen markant. Detta illustreras i den ekonomiska utredningen genom en analys av effekterna som uppstod till följd av avlistning av en typ av vodka levererad av leverantör B. Vodkan avlistades i augusti 2003. Av Systembolagets försäljningsstatistik framgår effekterna av detta i kraftigt sjunkande försäljningssiffror eftersom produkten numera ingår i beställningssortimentet. Försäljningen pendlar mellan 7-48 sålda flaskor i månaden mot tidigare mellan 1000-2000 flaskor i månaden (stödköp exkluderade) då produkten fanns med i det fasta sortimentet³².

Stödköpen och luftstudsar har, enligt den ekonomiska utredningen, under den aktuella perioden registrerats i Systembolagets försäljningsstatistik och har därmed haft förutsättningar att påverka om och i vilken modul produkten ska finnas i Systembolagets sortiment. Systembolaget å sin sida erhåller den marginalvinst som dessa stödköp har inneburit. Denna marginalvinst varierar beroende på typ av produkt men kan till exempel utgöra ca 15 kr per flaska vodka. För den enskilda butiken innebär stödköp större omsättning, bättre lönsamhet och större effektivitet per anställd och butiksyta. Detta kan inverka på benägenheten att medverka i leverantörernas stödköp bl.a. på grund av att dessa faktorer kan ingå i bedömningen kring enskilda medarbetares löneutveckling. Systembolaget har i detta sammanhang påpekat att butikerna inte mäts mot dessa nyckeltal.

2.4.3 Resultatet av förundersökningen

Omfattningen av och leverantörernas kostnader för stödköp

Först kan konstateras att stödköp inte omfattas av åtalet. Åklagaren beskriver stödköpen som en del av motivbilden till de aktuella mut- och bestickningsbrotten.

Av den ekonomiska utredningen framgår att de tre leverantörer som berörs av åtalet har genomfört stödköp. Stödköp har också skett i mindre omfattning i form av varuprov till Systembolagsanställda. Av förundersökningen framgår att stödköp inte utgjort några enskilda företeelser utan att stödköp förekommit i relativt stor omfattning.

De åtalade leverantörerna har genomfört stödköp för betydande belopp vid ett flertal tillfällen. Leverantörerna har köpt in ett flertal produkter, ofta i samband med att produkten lanserats. Kostnaderna för dessa inköp har enligt den ekonomiska utredningen varit begränsade eftersom bolagen har återfått ingående moms och alkoholskatt. Ett av bolagen har dessutom vidarefakturerat kostnader på den utländska leverantören. Enligt den ekonomiska utredningen motsvarar kostnaden för inköpen enligt vissa beräkningar ca 10 procent av den totala köpesumman.

³² Promemoria utvisande ekonomiska effekter för vissa produkter i Systembolagets sortiment, Förundersökningsprotokoll, Allmän del, s.idan 14 (s.33 i förundersökningens numrering).

Av utredningen framgår att leverantörerna har redovisat sina kostnader för stödköp på varierande sätt. För att få en uppfattning om de belopp det handlar om kan nedan nämnda beskrivningar vara belysande:

- Leverantör A har under perioden 2000-2002 vid två tillfällen gjort stora stödköp från Systembolaget avseende bolagets egna produkter. I juli 2000 köpte leverantören 18 000 flaskor av en vinsort för 1 030 140 kr. Vid ett annat tillfälle köptes 1 045 av ett bag in box-vin in. Vidare har leverantören gjort stora inköp som bokförts som varuprover. Dessa inköp har dels varit större inköp, mellan 3 000 och 12 000 kr (vilka företrädesvis avser vodka) och mindre inköp under 1 000 kr.³³
- Leverantör B har genomfört omfattande stödköp för ett antal produkter. De mest anmärkningsvärda återköpen har avsett en typ av vodka³⁴. Under 2002 genomfördes stödköp av 12 288 flaskor av vodkaprodukten till en summa av 2 833 952 kr³⁵. Vid ett senare tillfälle samma år och i början på 2003 genomfördes stödköp av 5 790 flaskor av samma produkt till en summa av 1 325 910 kr³⁶. En del av kostnaderna för återköpen har fakturerats den utländska leverantören.
- Leverantör C har genomfört stödköp via konsulter. Kostnaderna för inköpen har sedan vidaredebiterats till leverantören. Under 2001 genomfördes stödköp via konsulter till en summa av 1 130 671 kr. Inköpen har huvudsakligen rört sju olika produkter. Under 2002 genomförde leverantören omfattande stödköp som enligt den ekonomiska utredningen uppgick till totalt 3 447 747 kr.

Personalens kännedom om stödköp

Det framgår av den ekonomiska utredningen att anställda vid Systembolaget åtminstone i vissa fall haft kännedom om att leverantörer genomfört stora inköp av egna produkter då leverantörsföretag har angivits som köpare eller beställare av varorna på vissa kvitton. Vid några tillfällen har även Systembolagsanställdas personnummer noterats på kvittona i samband med att identitet nedtecknats vid checkinlösen. Som angetts ovan har anställda vid Systembolaget även haft kännedom och medverkat vid luftstudsar.³⁷ Vid förhör med anställda vid Systembolaget och med bestickarna har även bekräftats att det varit känt att stödköp har förekommit.

³³ Revisionspromemoria avseende leverantör A, Förundersökningsprotokoll avseende leverantör A, Del B, sidan 15 (s. 244 i förundersökningens numrering).

³⁴ Revisionspromemoria avseende leverantör B, Förundersökningsprotokoll avseende leverantör B, Del B, sidan 33 (s. 34 i förundersökningens numrering).

³⁵ Revisionspromemoria avseende leverantör B, Förundersökningsprotokoll avseenden leverantör B, Del B sidan 8 (s. 9 i förundersökningens numrering).

³⁶ Revisionspromemoria avseende leverantör B s. Förundersökningsprotokoll avseende leverantör B, Del B sidan 13 (s. 14 i förundersökningens numrering).

³⁷ Promemoria utvisande ekonomiska effekter för vissa produkter i Systembolagets sortiment, Förundersökningsprotokoll, Allmän del, sidan 15 (s.34 i förundersökningens numrering).

Påvisad effekt avseende sortimentstillhörighet

I den ekonomiska utredningen görs en djupare analys av effekterna av stödköp, huruvida stödköpen varit lönsamma och om de haft några effekter på innehållet i Systembolagets sortiment. Dessa analyser visar att stödköpen har påverkat produkternas placering i sortimentet samt att bruttovinsterna överstigit kostnaderna för stödköpen. Analysen avser ett antal produkter och ger sålunda inte någon fullständig bild av effekterna av de stödköp som berörda leverantörer har genomfört, men utgör belysande exempel på vilka effekter stödköp kan innebära för sortimentets innehåll. Nedan återges resultatet av denna djupanalys per produkt.

Vodka 1, leverantör A: Leverantören har köpt produkten vid ett stort antal tillfällen under perioden 2000-2002 från olika Systembolagsbutiker. Inköpen har varierat mellan 6-72 flaskor. Det finns inte någon närmare analys hur sortimentsplaceringen av produkten har påverkats av stödköpen.³⁸

Vodka 2, leverantör B: Leverantören har köpt den egna produkten vid ett 60-tal tillfällen under perioderna februari och december 2002 samt januari 2003. I februari 2002 och januari 2003 uppnås den största försäljningen vilken till största delen utgörs av stödköp. Enligt utredningen framgår det av uppgifter från Systembolaget att produkten lanserades i oktober 2000 i nyhetsmodul 2 där den fanns till november 2000. Det är ej känt var i sortimentet produkten fanns under perioden 2000-11-01 – 2002-05-01. I maj 2002 noteras att produkten fanns med i tilläggsmodul 3. I september 2002 var produkten placerad i kompletteringsmodul FS T9. Produkten avlistades från Systembolaget i augusti 2003. Produkten finns dock kvar under ett annat artikelnummer och ingår i beställningssortimentet.³⁹

Vin 1, leverantör C: Produkten lanserades i februari 2002 och ingick då i nyhetsmodul 3. I augusti 2002 motsvarade stödköpen 65% av det totala antalet flaskor som såldes under samma månad. I september kvalificerade sig produkten från nyhets Sortimentet till det fasta Sortimentet (tilläggsmodul 4). Detta innebar att produkten hade en viss täckning runt om i landets Systembolagsbutiker. Produkten fanns under hela 2003 i Systembolagets fasta Sortiment.⁴⁰

Vin 2, leverantör C: Produkten lanserades i mars 2002 och ingick då i nyhetsmodul 3. Efter att ha lanserats i nyhetsmodulen kvalificerades produkten i det fasta Sortimentet i kompletteringsmodulen och som lokalt val i april 2002. Under augusti och september 2002 motsvarade stödköpen 59 % av Systembolagets totala försäljning av produkten under samma period. Den kvalificerade sig sedan till tilläggsmodul 4 i januari 2003, dvs. ca 3 månader efter

³⁸ Promemoria utvisande ekonomiska effekter för vissa produkter i Systembolagets Sortiment, Förundersökningsprotokoll, Allmän del, sidan 11 (s.30 i förundersökningens numrering).

³⁹ Promemoria utvisande ekonomiska effekter för vissa produkter i Systembolagets Sortiment, Förundersökningsprotokoll, Allmän del, sidan 12-13 (s.31-32 i förundersökningens numrering).

⁴⁰ Promemoria utvisande ekonomiska effekter för vissa produkter i Systembolagets Sortiment, Förundersökningsprotokoll, Allmän del, sidan 6 (s.25 i förundersökningens numrering).

det att ovan nämna stödköp gjordes. Produkten fanns i Systembolagets fasta sortiment under hela 2003.⁴¹

Vin 3, leverantör C: Av statistiken framgår att antalet sålda flaskor under 2002 varierar från ca 1000 stycken (januari 2002) till 6 760 flaskor i april 2002 då de stora stödköpen gjordes. Under resterande del av 2002 uppgick antalet sålda flaskor till mellan 1200-1600 stycken. Eftersom produkten blev kvar i Systembolagets sortiment sålde bolaget produkten under hösten 2002 och fanns i Systembolagets fasta sortiment även 2003.⁴²

Andra stödköp genomförda av leverantör C: Leverantör C har även genomfört stödköp under 2001 av fem andra produkter. Dessa lanserades under 2001. Flera av produkterna kvalificerade sig senare i Systembolagets fasta sortiment.⁴³

I den ekonomiska utredningen dras slutsatsen att det är troligt att vissa av de stödköp som genomförts har påverkat produkternas möjlighet att kvalificera sig i Systembolagets fasta sortiment och i vilka moduler de ska hamna.⁴⁴

2.4.4 Systembolagets inställning

Av det förhör som hållits under förundersökningen med inköpsdirektören för Systembolaget framgår att man inom Systembolaget i och för sig sedan år 1993 varit medveten om att det förekom att leverantörer köpte av sina egna varor i bolagets butiker. Man hade dock inte någon vetskap om eller ens kunnat föreställa sig att leverantörerna systematiskt ägnade sig åt att stödköpa sina egna varor i större mängder, särskilt med tanke på de kostnader som detta borde medföra för leverantörerna. Inköpsdirektören uppger vidare i förhöret att man vid något eller några tillfällen fått frågan från leverantörer om det har varit tillåtet att köpa sina egna varor. Frågan har - enligt inköpsdirektören - ställts så att leverantörer har frågat vilken kontroll eller på vilket sätt Systembolaget kan se ifall någon leverantör köper sina egna varor. Enligt inköpsdirektören har man då uppgivit att det är tillåtet i sig att köpa av sina egna produkter även om man är en leverantör, men att man från bolagets sida inte kan förstå meningen med att förfara på det sättet, eftersom det måste innebära kostnader för leverantören. Inköpsdirektören uppger vidare att omfattningen av stödköp framkom först i samband med polisanmälan i början av år 2003, varvid man närmare började undersöka företeelsen. När man i bolaget blev medveten om att leverantörer ägnade sig åt beteendet tog man kontakt med varje sådan leverantör och tydliggjorde att man inte ansåg att stödköp är

⁴¹ Promemoria utvisande ekonomiska effekter för vissa produkter i Systembolagets sortiment, Förundersökningsprotokoll, Allmän del, s. 8-9 (s.27-28 i förundersökningens numrering).

⁴² Promemoria utvisande ekonomiska effekter för vissa produkter i Systembolagets sortiment, Förundersökningsprotokoll, Allmän del, s. 10 (s.29 i förundersökningens numrering).

⁴³ Promemoria utvisande ekonomiska effekter för vissa produkter i Systembolagets sortiment, Förundersökningsprotokoll, Allmän del, s. 11 (s.30 i förundersökningens numrering).

⁴⁴ Promemoria utvisande ekonomiska effekter för vissa produkter i Systembolagets sortiment, Förundersökningsprotokoll, Allmän del, s. 15 (s.34 i förundersökningens numrering).

tillåtna och att dessa inte skulle komma att tillgodoräknas leverantörerna i försäljningsstatistiken.⁴⁵

Systembolaget uppger att det finns en möjlighet att stödköp kan ha påverkat vissa produkters placering i Systembolagets sortiment. I de fall stödköpen inte upptäckts kan försäljningsstatistiken för aktuella produkter ha påverkats fram till och med 2002/2003.⁴⁶ Systembolaget uppger i ett pressmeddelande från 2003 att det inte är möjligt att förbjuda leverantörer att köpa sina egna varor⁴⁷. Numera finns ett system genom vilket större inköp filtreras bort från försäljningsstatistiken⁴⁸.

Systembolaget bedömer att ca en procent av de varor ur beställningssortimentet som kvalade in i det ordinarie sortimentet år 2002 tog sig in i det ordinarie sortimentet genom stödköp.⁴⁹

⁴⁵ Förundersökningsprotokoll avseende leverantör B, Del C sidan 240. Systembolaget har till förtydligande av vad man uppgett under förundersökningen till Konkurrensverket framhållit att det som framfördes till leverantörerna före det att omfattningen av problemen med stödköp hade uppdagats var att Systembolaget hade svårt att se att man kunde förbjuda att företrädare för leverantörer köpte sina egna varor i Systembolagets butiker i egenskap av kunder. När det framkom att stödköp förekom i större omfattning än vad som tidigare var känt vidtog bolaget åtgärder mot detta, då man anser att det är den faktiska konsumentefterfrågan som skall styra sortimentets sammansättning.

⁴⁶ Förundersökningsprotokoll, Allmän del s. 175, Svar på kompletterande frågor till brottsutredningen om muta och bestickning.

⁴⁷ Pressmeddelande från Systembolaget 2003-05-22.

⁴⁸ Svar på kompletterande frågor till brottsutredningen om muta och bestickning, Förundersökningsprotokoll, Allmän del sidan 174. Se även Konkurrensverkets rapport ifrån juli 2003, sidan 75).

⁴⁹ Pressmeddelande från Systembolaget 2003-05-22.

3 Systembolagets åtgärder för att säkerställa ett icke-diskriminerande funktionssätt

Konkurrensverket har i sin tidigare rapportering redovisat olika åtgärder som Systembolaget vidtagit för att förebygga och förhindra korruption samt stödköp.⁵⁰

Konkurrensverket har inför denna rapport inhämtat Systembolagets redogörelse för vilka åtgärder som bolaget vidtagit och planerar att vidta för att motverka korruption i verksamheten.

Konkurrensverket har vidare berett leverantörsorganisationerna – Svenska Bryggareföreningen (SBF), Föreningen Svenska Dryckesproducenter och Sprit & Vinleverantörsföreningen (SVL) tillfälle att lämna synpunkter på Systembolagets åtgärdsprogram. Dessa åtgärder och inkomna synpunkter med anledning av Systembolagets åtgärder redovisas nedan.

3.1 Åtgärder vidtagna före Systembolagets polisanmälan 2003

Systembolaget har sedan många år en policy rörande leverantörskontakter vilken reviderats och uppdaterats vid olika tillfällen (ex 1998, 1994, 1984). Systembolaget har vidare konsekvent polisanmält agerande i strid med bl.a. policyn i form av misstankar om mutbrott. Systembolaget har även återkommande haft dessa frågor uppe i styrelsen, företagsledning, på regionnivå samt i samtal med butikscheferna.

År 2002 genomfördes en omorganisation som innebar att 28 områdeschefer tillkom, istället för som tidigare 5 regionchefer/regionkontor. Omorganisationen medförde bland annat en större närhet mellan butikschefen och dennes chef.

Införandet av den s.k. sortimentsstyrningsmodellen inleddes successivt 2001 och var helt genomförd under 2002. Modellen innebär att butikernas sortiment i hög grad styrs och kontrolleras av huvudkontoret. På uppdrag av Systembolaget granskades även inköpsprocessen av en extern jurist som gjorde bedömningen att det var närmast omöjligt att inköpsprocessen kunde påverkas av en enskild person. Systembolaget har därutöver även infört interna kontrollfunktioner samt en översikt av varuflöden till butikerna. Flera försök att förbättra kontrollerna av logistiken kring inleveranser av varor till butikerna har gjorts, och detta arbete fortsätter inom Systembolaget. En centralisering har skett av den del av varuförsörjningen som avser beställningar från butik, vilket innebär att butikerna dagligen får förslag på vilka beställningar de ska göra.

⁵⁰ Se även Systembolagets yttrande till den Europeiska kommissionen över Konkurrensverkets rapport från juli 2004 angående vidtagna åtgärder för att förhindra stödköp.

3.2 Åtgärder vidtagna under förundersökningsperioden 2003-2005

Åtta butikschefer har under perioden avskedats med anledning av pågående utredningar om oegentligheter inom bolaget. I början av år 2003 polisanmälde Systembolaget vidare sju butikschefer och tre leverantörer för mutbrott respektive bestickning, vilket har legat till grund för de åtal som nu väckts. Systembolaget har vidare lämnat ett omfattande stöd till och aktivt bistått polis och åklagare under förundersökningen av angivna brott; bland annat skickades alla anonyma brev och anmälningar vidare till polisen, analysresultat på butiksnivå översändes, personalresurser på Systembolaget som enbart lämnade support till polis och åklagare avsattes under lång tid, statistik överlämnades löpande etc.

En analysgrupp har införts på inköpsavdelningen, där information om avvikande försäljningsbeteenden snabbt kan inhämtas. Systembolaget har under perioden vidare infört ett filter för stora inköp vid utvärderingen av försäljningssiffror som ligger till grund för kvalifikation till eller inom modulsystemet.

Systembolaget har under perioden gjort ytterligare anpassningar av policyn avseende leverantörskontakter. En arbetsrättslig bedömningsmodell har även utarbetats för brott. Den har kommunicerats till samtliga medarbetare, där bolaget tydliggör konsekvenserna av policyöverträdelser.

Systembolaget har under perioden genomfört en interngranskning av samtliga sina anställda. Under den första fasen av den interna granskningsprocessen granskades företagsledningen och annan personal vid huvudkontoret som anses ha nyckelbefattningar. Den andra fasen i granskningen omfattade samtliga butikschefer samt biträdande butikschefer (ca 630 personer). Arbetsrättsliga åtgärder har vidtagits som en följd av granskningen där så har ansetts nödvändigt. Den tredje fasen av granskningen omfattar övriga butiksanställda och ska vara genomförd den 31 augusti 2005.

Systembolaget har även bedrivit ett omfattande etikarbete:

- Införandet av ett etiskt råd hösten 2003⁵¹. Systembolaget har med hjälp av det etiska rådet utarbetat arbetsrättsliga bedömningsgrunder för brott mot företagets regler och policys, riktlinjer för en råd-och-larm-funktion samt gjort en översyn av gällande policys. Det etiska rådet har gått igenom regler, policys och etiska principer.
- Grundläggande etiska värderingar har fastställts för Systembolaget av vilka bland annat framgår följande:

"Vår företagskultur skapas i mötet mellan ansvarsmedvetna ledare och medarbetare och bygger på respekt för människans värde och värdighet, öppenhet och ärlighet. För Systembolagets verksamhet gäller att köp och försäljning av alkoholdrycker ska ske opartiskt och strikt märkesneutralt samt utan intresse för att stimulera ökad försäljning. Detta ställer särskilda krav på alla medarbetare i Systembolaget. Vi är repre-

⁵¹ Rådet består av professor Madeleine Leijonhufvud, f.d. hovrättslagman Thorsen Cars och redaktör Lisbeth Gustafsson.

sentanter för företaget och ska, såväl i arbetet som på fritiden, uppträda på ett professionellt sätt, ha en hög personlig integritet och inte låta oss påverkas på ett otillbörligt sätt."

- Ett program för etisk kultur har utformats:
 - Ett samlat etikdokument och ett stödmaterial gick ut till alla arbetsplatser hösten 2004.
 - Cheferna har ansvar för att gå igenom och diskutera dokumenten med sina medarbetare.
 - Alla chefer inom Systembolaget deltar i ett samtalsdygn om etik och värderingar.
 - Riktlinjerna för medarbetarsamtal ska uppdateras för att säkerställa att etiska frågeställningar behandlas och dokumenteras.
 - Det interna kursprogrammet ses över för att säkerställa att etikfrågorna tas upp även där.
 - En webbaserad grundutbildning för nya chefer "Chefens ABC" håller på att produceras. Den inkluderar även etiska frågeställningar.
 - Vid all rekrytering tas frågor om etik och värderingar upp.

En etisk rådgivare har utsetts i april 2005. Uppdraget är att ge medarbetare råd i etiska frågor och att ta emot information om eventuella brott mot företagets riktlinjer. Därmed startar den så kallade whistle-blowing-funktionen inom företaget. Medarbetare som utnyttjar denna möjlighet och vänder sig till den etiska rådgivaren ska vara garanterade anonymitet.

Styrelsen, företagsledningen, områdescheferna, butikschefer samt övrig personal har haft frågan om åtgärder mot korruption uppe regelbundet på möten.

Under perioden har också en avgift (delbetalning) införts för kunder som beställer av varor ur beställningssortimentet.

3.3 Åtgärder vidtagna efter åtal och framåt

I och med att åtalet väcktes den 11 februari 2005 mot bl.a. 50 anställda och 27 före detta anställda i Systembolaget blev förundersökningen offentlig. Då inledde Systembolaget en arbetsrättslig prövning av alla de 50 åtalade medarbetare som var kvar i företaget. Som ett resultat av denna bedömning varslade Systembolaget samtliga 50 åtalade om avsked. De varselöverläggningar som omedelbart inleddes har avslutats och samtliga har lämnat Systembolaget.

Systembolaget har uppgett att man planerar att vidta sanktioner mot berörda leverantörer efter det att åtal väckts. Systembolaget har med anledning härav utarbetat en sanktionsmodell att användas mot de leverantörer som bryter mot inköpsvillkoren. Bolaget har tillagt att man avser att tillämpa relevanta avtalsstraff gentemot leverantörer som kan ha gynnats genom olika otillbörliga förfaranden, dock inom ramen för det konkurrensrättsliga

regelverket. Bolaget uppger att dessa åtgärder bland annat syftar till att undanröja eventuella snedvridningar av konkurrensen på grund av korrruption.

Systembolaget uppger vidare följande:

- Systembolaget har startat projektet "Systembolagets Nystart", vilket inleddes den 4 april 2005. Samtliga chefer inom Systembolaget samlades till ett ledarmöte omfattande en dag. Projektet ska bidra till att skapa en företagskultur byggd kring Systembolagets uppdrag och värderingar och få ledarna att känna sig trygga och motiverade i att delta i etiska samtal.
- Alla chefer ska under våren genomföra en dialog kring Systembolagets affärsidé och värderingar tillsammans med sina medarbetare. Under hösten ska vidare alla medarbetare på respektive arbetsplats ha ett möte och föra en dialog kring hur vi möter kunden inom Systembolaget och de förväntningar som finns utifrån företagets uppdrag och värderingar.
- Under 2004 genomförde företagsledning, områdeschefer och enhetschefer ett samtalsdygn om etik och värderingar under ledning av Lisbeth Gustafsson (författare, journalist och redaktör för Svenska Kyrkans skriftserie "Se människan", chefsutbildare med tonvikt på etik och värderingar i ledarskapet samt projektledare för religions- och livsåskådningsprogrammen på Sveriges television). Motsvarande seminarium genomförs för närvarande med alla butikshefer under ledning av Lisbeth Gustafsson tillsammans med Håkan Wallsten (präst och konsult i etikfrågor). Detta ska vara avslutat i juni 2005.
- Rekryteringsprocessen har vidare säkrats genom tydliggörande av Systembolagets uppdrag och den sökandes förståelse för detta behandlas. Även den interaktiva introduktionen har säkrats i sitt budskap gällande Systembolagets uppdrag. När det gäller medarbetarsamtal har en gemensam modell utarbetats, vilken ska säkra samtal om bland annat vårt uppdrag. Även när det gäller försäljarkurs och butikschefskurs har säkerställts att Systembolagets budskap hanteras.

Systembolaget uppger vidare att arbetet mot korrruption kommer att fortsätta genom att etikfrågorna kommer att stå högt upp på prioriteringslistan framöver. Den etiska rådgivaren kommer att ges möjlighet att bli en kraft som ger ett arbetsklimat med personal som präglas av gott omdöme och korrekta etiska värderingar och där individen kan avhända sig misstankar om oegentligheter. Styrelsen har vidare beslutat att frågan om korrruption regelbundet ska tas upp till diskussion om vilket arbete Systembolaget ägnar frågan. Därtill kommer följande åtgärder att vidtas för att motverka korrruption:

- Ny internrevision genomförs samt att arbetet med riskanalys och riskhantering utvecklas och prioriteras.
- Fortsatta anpassningar på IT-sidan kommer att möjliggöra upptäckt av och motverka ytterligare förekomst av korrruption
- Fortsatta anpassningar av inköpsvillkoren till motverkande av korrupta aktiviteter från leverantörer.

- Butikernas utrymme för lokalt valda artiklar kommer att minska. De lokalt valda artiklar som butiken har kvar i sitt sortiment kommer att styras från centralt håll och följas upp regelbundet.
- Fortsatt arbete med leverantörsutvärderingar och ett fördjupat analysarbete, som bättre tar tillvara de möjligheter som finns inom bolagets databaser för att spåra oegentligheter. Denna utveckling påbörjades redan under 2002 och har förfinats alltförersom och Systembolagets mål är att kunna göra bättre leverantörsutvärderingar.
- Kvalitetssäkring av hela varuförsörjningskedjan och ISO- certifiering vilket ställer krav på dokumenterade arbetsinstruktioner och rutiner ger minskade möjligheter till oegentligheter inom stora delar av varuförsörjningskedjan.
- Rekrytering av en Space Manager och ett planerat införande av Space Management (centralt styrd hyllplatsdisponering av butikernas sortiment).
- Återkommande informationsseminarier med all personal i allmänhet och chefer i synnerhet till motverkande av korruption och etikhöjande värdegrunder i Systembolaget.
- Systembolaget kommer att fortsätta med att polisanmäla misstankar om försök till mutbrott.
- Systembolaget kommer att fortsätta med att vidta nödvändiga arbetsrättsliga åtgärder mot sin egen personal vid händelse av brott mot de interna reglerna.
- Systembolaget kommer att intensifiera kontakterna med branschföreningar och enskilda leverantörer med avsikt att förhindra framtida brott mot såväl policy som lagar.

Systembolaget har i anslutning till denna rapport även framhållit att bolaget har vidtagit en rad åtgärder för att förhindra stödköp och att bolagets bedömning nu är att förekomsten av stödköp, efter dessa åtgärder, är marginell och att möjligheten att påverka modulplaceringen genom stödköp därför är liten. Bolaget följer utvecklingen och avser att vidta åtgärder om det skulle framkomma att stödköp ändå förekommer. Systembolaget har vidare framhållit att risken för ytterligare otillbörliga förfaranden i form av mutor m.m. enligt bolagets bedömning väsentligt minskat i och med de åtgärder som vidtagits och att Systembolagets bedömning i denna del stöds av vad leverantörsföreningarna uppgivit.

3.4 Leverantörsföreningarnas synpunkter

Svenska Bryggareföreningen (SBF) har inget att invända mot Systembolagets åtgärder som redovisats ovan. SBF påpekar dock det orimliga i att leverantörsanställda, som säljer till Systembolaget, enligt Systembolagets regelverk inte tillåts att besöka en Systembolagsbutik annat än som privatkund. Orsaken till detta är att Systembolaget inte anser sig kunna

acceptera direktpåverkan av enskild butiksföreståndare. Eftersom Systembolaget, enligt sina leverantörsvillkor, lovar att uppfylla en mängd olika villkor, vore det rimligt att en leverantör erbjuds möjligheter att kontrollera ute i butikerna att villkoren uppfylls. Så är inte fallet idag. Även om SBF accepterar att en leverantör inte direkt ska kunna påverka en enskild butiksföreståndare, anser man det rimligt att information som hämtas från besök i Systembolagsbutiker ska kunna delges Systembolagets ledning, vilket enligt SBF inte är möjligt idag.

Föreningen Svenska Dryckesproducenter anser att de åtgärder som vidtagits är omfattande och sannolikt kommer att begränsa möjligheterna till korruption inom detaljhandelsmonopolet som Systembolaget idag upprätthåller.

Sprit & Vinleverantörsföreningen (SVL) har inget att erinra emot de åtgärder som Systembolagets vidtagit och planerar att vidta med anledning av mutor och bestickning. SVL har med anledning av misstankarna om mutor och bestickning tagit fram nya etiska regler för sina medlemsföretags uppträdande vid marknadsföring, information, promotion och kundrelationer. SVL har även inrättat Alkoholleverantörernas Granskningsman (AGM), till vilken anmälan om brott mot reglerna ska göras. AGM har mandat att kräva en avgift av dem som bryter mot reglerna. Maxavgiften är 1 miljon kronor. AGMs beslut kan överprövas av Marknadsetiska Rådet, där SVL är ny huvudman.

4 Konkurrensverkets kommentarer

Konkurrensverket har i rapporterna från juli respektive december 2004 översiktligt lämnat information om den pågående förundersökningen. Eftersom förundersökningen vid angivna tidpunkter inte var slutförd kunde inga direkta slutsatser om de misstänkta brotternas påverkan på detaljhandelsmonopolets icke-diskriminerande funktionssätt dras, även om det med hänsyn till utredningens art och omfattning kunde antas att det icke-diskriminerande funktionssättet hade påverkats.

I denna rapport görs en sammanställning över den slutförda delen av förundersökningen, som omfattar ca 750 ekonomiska transaktioner mellan butikschefer (eller motsvarande) i ca en fjärdedel av bolagets butiker samt anställda i tre leverantörsbolag under i huvudsak perioden 2000-2002. Mot bakgrund av vad som framkommit om arten och omfattningen av angivna ekonomiska transaktioner har åklagaren väckt åtal mot 77 butikschefer för grovt mutbrott eller mutbrott och mot 15 personer i de tre leverantörsföretagen för bestickning. Enligt åtalet har angivna mutor syftat till att påverka butikscheferna att lämna leverantörsbolagen otillbörliga förmåner i samband med tillämpningen av Systembolagets inköps- och sortimentsstyrningssystem, t.ex. ökad tillgång till beställningssortimentet och bättre hyllplacering samt att underlätta för leverantörsbolagen att genomföra s.k. stödköp.

I förundersökningen framkommer vidare att stödköp av leverantörernas egna produkter, i vissa fall i form av s.k. luftstudsar, förekommit vid ett antal tillfällen under den period som förundersökningen avser. I de fall som stödköp skett i strid med gällande regler har leverantören erhållit en icke konkurrensneutral fördel eftersom stödköp ger möjlighet att påverka produktens möjligheter att marknadsföras i inköps- och sortimentsstyrningssystemet.

Sammanfattningsvis kan noteras att den nu slutförda delen av förundersökningen inte ger anledning till en annan bedömning än som gjorts i föregående rapporter, d.v.s. att de misstänkta mut- och bestickningsbrotten kan ha påverkat detaljhandelsmonopolets icke-diskriminerande funktionssätt under den angivna perioden.

Konkurrensverket kan konstatera att Systembolaget redan vidtagit och avser att vidta ytterligare åtgärder för att förhindra framtida otillbörliga förfaranden i bolagets verksamhet till säkerställande av detaljhandelsmonopolets icke-diskriminerande funktionssätt. Dessa åtgärder och det förhållandet att de som gjort sig skyldiga till mutor och bestickning i verksamheten lagförs får antas innebära att risken för ytterligare otillbörliga förfaranden av ifrågavarande slag minskat.